

Lagutskottets betänkande

1977/78:28

med anledning av motion om reglerna för skydd av kommunala vapen

Ärendet

I motionen 1977/78:1474 av Lars Gustafsson (s) yrkas att riksdagen hos regeringen begär ändring i nuvarande regler för registrering av kommunala vapen så att ett av kommunens fullmäktige antaget vapen som anmälts till patent- och registreringsverket för registrering automatiskt registreras där utan prövning av statlig myndighet, i vad gäller vare sig vapenbeskrivning eller vapenteckning.

Kulturutskottet har till lagutskottet inkommit med yttrande med anledning av motionen. Yttrandet har fogats till detta betänkande som *bilaga I*.

Gällande rätt

Regler om skydd för kommunala vapen finns intagna i *lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar*. Enligt 1 § får i näringsverksamhet svenskt kommunalt vapen eller beteckning som lätt kan förväxlas därmed ej utan vederbörligt tillstånd användas i varumärke eller annat kännetecken för varor eller tjänster. Med kommunalt vapen avses enligt förarbetena till lagen såväl primärkommunala vapen som landskaps-, läns- och häradsvapen.

I varumärkes- och mönsterskyddslagstiftningen finns bestämmelser till skydd för bl. a. kommunala vapen som ansluter till regleringen i 1970 års lag. Enligt 14 § varumärkeslagen (1960:644) får varumärke inte registreras om i märket utan tillstånd har tagits in sådant kommunalt vapen, som enligt lag eller författning inte får obehörigen brukas som varumärke, eller något som lätt kan förväxlas med sådant vapen. På motsvarande sätt får enligt 4 § mönsterlagen (1970:485) mönster inte registreras, om i mönster utan tillstånd har tagits in svenskt kommunalt vapen eller något som lätt kan förväxlas därmed.

Fram till år 1973 var det oklart i vilken utsträckning existerande kommunala vapen var omfattade av rättsskydd enligt 1970 års lag. Samma oklarhet rörande omfattningen av det rättsliga skyddet hade också kännetecknat tidigare gällande lagstiftning på detta område. Frågan hade inte heller ställts på sin spets i domstolspraxis. Det ansågs dock allmänt att endast vapen som hade fastställts av Kungl. Maj:t eller som hade använts av ålder och otvetydigt vunnit hävd åtnjöt rättsskydd enligt 1970 års lag. Några uttryckliga

bestämmelser om fastställelse av kommunala vapen hade visserligen aldrig funnits men Kungl. Maj:t hade sedan medeltiden efter ansökan prövat ärenden av detta slag. Till bilden hör att det från kommunalt håll hade i olika sammanhang hävdats att ett kommunalt vapen borde anses vara rättsligen skyddat i och med att kommunen antagit vapnet och att statlig fastställelse av vapnet egentligen var onödig och saknade rättslig betydelse.

Oklarheten om vilka kommunala vapen som åtnjöt rättsskydd enligt 1970 års lag undanröjdes genom en lagreform år 1973 (SFS 1973:405, prop. 1973:69, LU 1973:17). Lagändringen, som trädde i kraft den 1 oktober 1973, innebar att Kungl. Maj:ts befattning med ärenden rörande fastställelse av kommunala vapen upphörde. I stället infördes ett system med central registrering av sådana vapen. Någon registreringsskyldighet har dock inte ålagts kommunerna. Däremot utgör enligt 1 § i 1970 års lag registrering förutsättning för att ett vapen skall komma i åtnjutande av det rättsskydd som lagen ger. Registrering av vapen, som antagits av kommun, sker (1 a §) efter skriftlig anmälan i register som förs för hela riket hos patent- och registreringsverket. Det enda villkor som lagen ställer upp för att registrering skall få ske är att yttrande från statens heraldiska nämnd har inhämtats innan beslut fattas om antagande av vapnet. Prövningen i registreringsärendet är således av rent formell natur.

Beträffande de vid 1973 års lagändring redan existerande vapnen föreskrevs i övergångsbestämmelserna att kommunalt vapen, som tidigare hade fastställts av Kungl. Maj:t, skulle utan särskild anmälan tas in i registret. För vapen som inte fastställts men som använts av ålder och vunnit hävd gällde att de behöll rättsskyddet under en övergångstid fram till utgången av år 1975 inom vilken tid de kunde få registreras utan yttrande av heraldiska nämnden.

Motionen

I motionen framhålls att den år 1973 införda ordningen innebär att kommun tvingas inhämta yttrande från heraldiska nämnden beträffande ett av fullmäktige antaget och heraldiskt fullt korrekt vapen och därvid inbetala en avgift om 300 kr. till riksarkivet. Regeln innebär enligt motionen dessutom en statlig överprövning av kommunens beslut om symbolen för sin kommunala självstyrelse, något som motionären anser olämpligt. I motionen hänvisas vidare till vissa problem som uppstått vid antagande av vapen för Järfälla kommun. Motionären crinrar också om att i riksdagsdebatter omnämnts ett flertal fall av tvivelaktig handläggning av heraldiska ärenden från riksarkivets och heraldiska nämndens sida.

Enligt motionärens mening kan man med fog fråga sig, varför staten genom heraldiska nämnden skall låta utföra en överprövning av kommunala vapen. Just när det gäller själva symbolen för kommunen och därmed den kommunala självstyrelsen borde någon prövning över huvud taget inte

förekomma. Motionären anser att det borde vara till fyllest att kommunen anmäler sitt av fullmäktige antagna vapen till patent- och registreringsverket för att få det skyddat. De kommuner som dock inte önskar anmäla sitt vapen för skydd skall naturligtvis inte vara skyldiga att göra det.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid antagandet år 1973 av förslaget (prop. 1973:69) om införande av ett system med central registrering av kommunala vapen anförde lagutskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande (LU 1973:17) – efter en redogörelse för det oklara rättsläget på området – att förslaget enligt vad utskottet kunde finna utgjorde en väl genomförd avvägning mellan de olika intressen som gjorde sig gällande på detta område. Utskottet framhöll vidare bl. a. följande.

Den förordade lösningen innebär att den rådande osäkerheten angående omfattningen av det rättsliga skyddet enligt 1970 års lag undanröjs. Detta måste anses mycket tillfredsställande. Lösningen för också med sig att det blir möjligt att få upplysning om vilka kommunala vapen som åtnjuter skydd genom hänvändelse till registreringsmyndigheten. Detta blir till hjälp för kommuner som är i färd med att anta nya vapen. Det föreslagna systemet tillgodoser slutligen även kravet på att viss kontroll sker av att ett kommunalt vapen konstnärligt överensstämmer med heraldiska principer och av att sådant vapen inte lätt kan förväxlas med annat skyddat vapen. I sistnämnda avseende präglas förslaget av en strävan att finna en lösning, som inte kan komma att uppfattas som en obehörig statlig inblandning i den kommunala självbestämmanderätten. Detta har föranlett den avvägningen att även för det fall att statens heraldiska nämnd i avgivet yttrande avstyrkt antagande av visst vapen, skall detta enligt förslaget inte utgöra något absolut hinder mot att vapnet ändå antas och registreras. Föredragande statsrådet har i detta sammanhang framhållit att han av flera skäl, bl. a. med hänsyn till den positiva inställning som visats från kommunalt håll till det föreslagna registreringssystemet, anser sig kunna utgå från att man framdeles i sådan utsträckning kommer att beakta den heraldiska sakkunskapens synpunkter, att syftet med förslag i denna del vinnas (prop. s. 18). Utskottet ansluter sig helt till denna bedömning, men vill för sin del ytterligare understryka det angelägna i att nämndens ståndpunktstagande i dessa ärenden beaktas. Beträffande nämndens yttranden vill utskottet vidare framhålla att eftersom det är den sakliga tyngden av skäl för ståndpunktstagandet som skall vara avgörande för kommunens beslut i frågan, måste i förekommande fall vissa krav ställas på den i yttrandet anförda motiveringens utförlighet och konsekvens.

Utskottet

Enligt 1 § lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar får i näringsverksamhet svenskt kommunalt vapen, som är registrerat, inte utan tillstånd användas i varumärke eller annat kännetecken för varor eller tjänster. Med kommunalt vapen avses enligt förarbetena till lagen såväl primärkommunala vapen som landskaps-, läns- och häradsvapen. Registrering av kommunalt vapen sker efter skriftlig anmälan i register, som förs för hela riket av patent- och registreringsverket. Det enda villkoret som lagen ställer upp för att registrering skall få ske är att yttrande från statens heraldiska nämnd har inhämtats innan beslut fattas om antagande av vapnet.

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändringar i ovannämnda bestämmelser så att ett av kommunen antaget vapen kan registreras utan prövning av statlig myndighet i fråga om vapenbeskrivning eller vapenteckning. Till stöd för yrkandet anför motionären att gällande regler innebär en statlig överprövning av kommunens beslut om symbolen för dess kommunala självstyrelse. Enligt motionärens mening kan man med fog fråga sig, varför staten genom heraldiska nämnden skall utföra en sådan överprövning. Just när det gäller själva symbolen för kommunal självstyrelse borde någon statlig prövning inte få förekomma. För att ett av kommunfullmäktige antaget vapen skall komma i åtnjutande av det skydd som 1970 års lag ger borde det enligt motionären vara tillfyllest att kommunen anmäler vapnet till patent- och registreringsverket för registrering.

Med anledning av vad motionären sålunda anfört vill utskottet till en början erinra om att det nuvarande systemet med en central registrering av kommunala vapen infördes så sent som år 1973. Dessförinnan var statens befattning med de kommunala vapnen inte reglerad i lag. Kungl. Maj:t prövade dock enligt gammal hävd efter ansökan frågan om fastställelse av sådana vapen. Kungl. Maj:ts beslut om fastställelse fattades på grundval av yttrande av statens heraldiska nämnd. Enligt då rådande rättsuppfattning ansågs endast de av Kungl. Maj:t fastställda vapnen samt sådana kommunala vapen som använts av ålder och otvetydigt vunnit hävd åtnjuta skydd enligt 1970 års lag (och tidigare gällande lagar på området) mot obehörig användning i näringsverksamhet. Från kommunalt håll hade dock i olika sammanhang hävdats att ett kommunalt vapen alltid borde anses vara rättsligt skyddat i och med att kommunen antagit vapnet och att statlig fastställelse saknade rättslig betydelse. I riksdagen hade också vid flera tillfällen yrkats att Kungl. Maj:ts fastställelseprövning skulle, såsom varande ett intrång i den kommunala självbestämmanderätten, snarast upphöra. 1973 års reform tillkom för att undanröja den oklarhet som sålunda rådde om vilka vapen som omfattades av skyddet i 1970 års lag och för att tillmötesgå kraven från kommunalt håll om ett slopande av Kungl. Maj:ts fastställelseprövning.

Utskottet vill vidare stryka under att gällande regler inte innebär att en

kommun är skyldig att registrera sitt vapen. Registreringen utgör emellertid en förutsättning för att vapnet skall komma i åtnjutande av skydd mot obehörig användning i näringsverksamhet. Bestämmelsen om att kommunen måste inhämta yttrande från statens heraldiska nämnd har tillkommit i syfte att tillgodose önskemålet att kommunalt vapen uppfyller de krav som bör uppställas från heraldisk synpunkt och för att undvika risken för förväxlingsbarhet med annat skyddat vapen. Det bör emellertid observeras att det inte föreligger någon skyldighet för kommunen att följa heraldiska nämndens yttrande. Även om nämnden avstyrkt antagande av ett visst vapen utgör detta förhållande inte något formellt hinder för kommunen att anta vapnet och att sedan få det registrerat. Utskottet vill betona att registreringen är en rent formell åtgärd och att patent- och registreringsverket följaktligen inte äger gå in i prövning av huruvida kommunen följt heraldiska nämndens yttrande eller i annan sakprövning.

I likhet med kulturutskottet anser lagutskottet det rimligt att ett vapen, dvs. en symbol av heraldisk natur, granskas från heraldisk synpunkt innan det antas. Med den utformning som bestämmelserna har fått kan en sådan granskning enligt utskottets mening inte heller gärna uppfattas som en obehörig statlig inblandning i den kommunala självbestämmanderätten. Tilläggas bör också att Svenska kommunförbundet ställde sig helt bakom 1973 års reform. Med hänsyn till det anförda ansluter sig utskottet till kulturutskottets ståndpunkt (se bilaga 1) att den i motionen föreslagna ändringen i nuvarande regler för registrering av kommunala vapen inte bör genomföras.

Avslutningsvis vill utskottet erinra om att i 1973 års lagstiftningsärende såväl departementschefen som riksdagen (LU 1973:17) förklarade sig kunna – med hänsyn till den positiva inställning som visats från kommunalt håll till det nya registreringssystemet – utgå från att kommunerna framdeles skulle i sådan utsträckning komma att beakta den heraldiska sakkunskapens synpunkter att syftet med kravet på inhämtande av heraldiskt yttrande blev tillgodosett. Vad som sålunda anfördes vid bestämmelsernas antagande finner utskottet alltjämt äga giltighet.

På anförda skäl hemställer utskottet

att riksdagen avslår motionen 1977/78:1474.

Stockholm den 25 april 1978

På lagutskottets vägnar

IVAN SVANSTRÖM

Närvarande: Ivan Svanström (c), Lennart Andersson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Bernt Ekinge (fp), Sonja Fredgardh (c), Åke Gillström (s)*, Bo Siegbahn (m), Ingemar Konradsson (s), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Anne-Marie Gustafsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Joakim Ollén (m)* och Birgitta Johansson (s).

Kulturutskottets yttrande*Bilaga 1***1977/78:3 y****över motionen 1977/78:1474 om reglerna för skydd av kommunala vapen***Till lagutskottet*

Genom beslut den 28 februari 1978 har lagutskottet anmodat kulturutskottet att avge yttrande över motionen 1977/78:1474 av Lars Gustafsson (s) om reglerna för skydd av kommunala vapen.

Kulturutskottet får med anledning härav anföra följande.

Heraldiken, dvs. läran om vapenväsendets uppkomst och utveckling m. m. samt om vapenbildernas sammansättning, hör till de historiska hjälpvetenskaperna och är en viktig källa för den historiska och genealogiska forskningen. Inom heraldiken finns ett regelsystem som inte kan tillämpas utan ingående sakkunskap. I den mån en kommun önskar anta ett vapen, dvs. en symbol av heraldisk natur, och vill ha detta vapen officiellt registrerat, är det enligt utskottets mening rimligt att det önskade vapnet före registreringen granskas från heraldisk synpunkt. Detta tillgodoses i nuvarande bestämmelser som innebär att kommun som vill ha ett vapen registrerat skall anmäla detta hos patent- och registreringsverket och vid sin anmälan foga bl. a. yttrande av statens heraldiska nämnd.

Utskottet vill vidare påpeka att ett vapen kan registreras även om heraldiska nämnden gjort invändningar. Det nuvarande systemet bygger nämligen på den förutsättningen att en kommun som vill ha ett vapen registrerat kommer att rätta sig efter de synpunkter som den sakkunniga heraldiska myndigheten anför. Påpekas bör också att de nuvarande reglerna om central registrering inte innebär någon skyldighet för en kommun som önskar anta ett vapen att också låta registrera detta. Däremot är registrering en förutsättning för att rättsskydd skall föreligga i enlighet med bestämmelserna i lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar.

Utskottet, som får erinra om att utskottet i betänkandet KrU 1977/78:4 avstyrkt en motion om en organisatorisk förändring beträffande statens heraldiska verksamhet och att riksdagen därefter avslagit denna motion, anser att den i motionen 1977/78:1474 föreslagna ändringen i nuvarande regler för registrering av kommunala vapen inte bör genomföras. Utskottet anser alltså att motionen bör avstyrkas av lagutskottet.

Stockholm den 30 mars 1978

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Per Olof Sundman (c), Ingemar Leander (s), Olle Eriksson (c), Ingegärd Fränkel (fp), Tyra Johansson (s), Karl-Eric Norrby (c), Lars-Ingvar Sörenson (s), Ingrid Diesen (m), Kerstin Göthberg (c), Lennart Bladh (s), Catarina Rönnung (s), Lars Ahlmark (m), Helge Klöver (s) och Börje Stensson (fp).